

Kuropatwy wychowują coraz mniej młodych

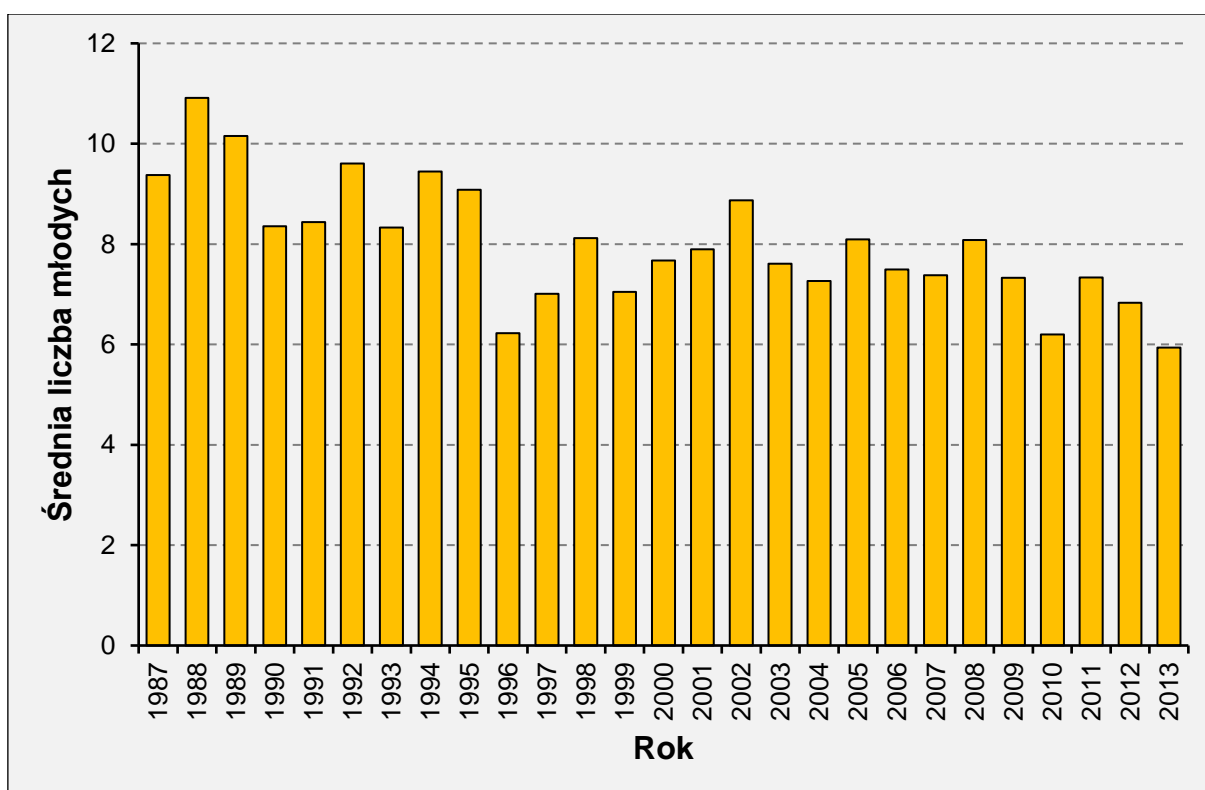
Liczebność kuropatw w Polsce od wielu lat pozostaje na stosunkowo niskim poziomie. Obecna, niekorzystna sytuacja tego gatunku jest przede wszystkim efektem znacznego spadku jego stanów w latach 90. ubiegłego wieku. Nastąpiło wtedy około trzykrotne obniżenie średniego zagęszczenia kuropatw w kraju. Przyczyną było głównie wyraźne pogorszenie się wyników rozrodu u tych ptaków.

Kuropatwa jest zagniazdownikiem, stąd jej sezon rozrodczy można podzielić na dwa odmienne etapy. Okres gniazdowania, czyli wysiadywania jaj, oraz okres wodzenia piskląt. Wspomniany spadek sukcesu rozrodczego w latach 90. wynikał głównie ze wzrostu strat w okresie gniazdowania. Dotyczyło to zarówno niszczenia zniesień, jak i śmiertelności wysiadujących samic. Jako przyczyny tego zjawiska wymieniano w pierwszej kolejności znaczne zwiększenie się liczebności drapieżników, przede wszystkim lisów, oraz ograniczenie dostępności bezpiecznych miejsc gniazdowania na skutek niekorzystnych przekształceń struktury pól. Natomiast straty piskląt w pierwszych tygodniach życia, a więc procent młodych dożywających wieku, w którym osiągają one wielkość osobników dorosłych (8-10 tygodni), zmieniły się w tamtym okresie jedynie nieznacznie. W początku lat 90. przeżywało bowiem w Polsce średnio 46% wyklutych piskląt, podczas gdy na przełomie wieków średnio 42%. Okazało się więc, że zjawiska zachodzące na etapie wodzenia piskląt były jedynie drugorzędną przyczyną spadku liczebności kuropatw w tamtym okresie.

W omawianej tu publikacji prezentowane są wyniki analizy długoterminowych zmian wielkości stadek rodzinnych i przeżywalności piskląt kuropatw w Polsce, obejmującej lata 1987-2013. Opiera się ona na danych o liczbie młodych stwierdzonych w 4801 stadkach kuropatw, obserwowanych w kilkudziesięciu terenach położonych w różnych rejonach kraju. Materiały te zgromadzone były w ramach monitoringu sytuacji kuropatw, prowadzonego przez wiele lat przez Polski Związek Łowiecki, a koordynowanego przez Stację Badawczą PZŁ w Czempiniu. Zebrane zostały przez myśliwych z kół łowieckich dzierżawiących obwody wybrane na tereny monitoringu, oraz pracowników Ośrodków Hodowli Zwierzyny PZŁ. Znając średnią liczbę młodych wychowywanych przez kuropatwy można także wyliczyć przeżywalność piskląt u tych ptaków.

Przeprowadzona analiza pokazała, że średnia liczba młodych w stadkach rodzinnych kuropatw w Polsce zmniejszyła się z 10,2 w latach 1987-1989 do 6,7 w latach 2011-2013. Na wykresie prezentowanym poniżej wyraźnie widać, że wielkość stadek obserwowanych na początku drugiej dekady obecnego wieku była zwykle mniejsza od notowanych około 10 lat wcześniej. Zatem negatywne tendencje, występujące już w końcu XX wieku, ostatnio jeszcze się pogłębiały. Wyliczona, średnia krajowa przeżywalność piskląt obniżyła się z 57% w latach 1987-1989 do 34% w latach 2011-2013. Taka skala zmian oznacza, że zmniejszenie liczby młodych odchowywanych przez kuropatwy zaczęło także odgrywać znaczącą rolę jako zjawisko przyczyniające się do spadku liczebności i utrzymywania się niskich stanów tych ptaków w Polsce.

Średnia liczba młodych w stadkach rodzinnych kuropatw w Polsce w latach 1987-2013

Poszukując przyczyn wzrostu strat piskląt kuropatw trzeba wyjść od ich dwóch istotnych cech. Pierwszą z nich jest brak zdolności do stałego utrzymania właściwej temperatury ciała podczas pierwszych 3 tygodni życia. Oznacza to konieczność dogrzewania piskląt pod skrzydłami rodziców, zwłaszcza w okresach ze złą pogodą. Ponadto są one w stanie zebrać wystarczającą ilość pokarmu (a przecież jako zagniazdowniki pobierają go samodzielnie) tylko wtedy, gdy jest on dostatecznie obfity. Pokarmem piskląt w pierwszych

trzech tygodniach życia, niezbędnym dla ich prawidłowego wzrostu i rozwoju, są owady. Tymczasem wzrost intensywności rolnictwa prowadzi do zmniejszenia się zasobów tego pokarmu wśród pól. Najważniejszą przyczyną jest coraz powszechniejsze stosowanie pestycydów. Dotyczy to nie tylko insektycydów, ale także herbicydów, likwidujących polne chwasty, które są żywicielami wielu owadów. Zwiększanie się skali stosowania tych środków uważane jest za najważniejszą przyczynę spadku liczebności kuropatw w zachodniej Europie. Innym niekorzystnym zjawiskiem jest likwidowanie miejsc, które nie są zagospodarowane rolniczo i porasta je trwała, dzika roślinność (takich jak miedze, pobocza dróg, skarpy rowów melioracyjnych, kępy śródpolne). Miejsca takie obfitują w owady, stąd liczne ich występowanie wśród pól pozytywnie wpływa na zasoby pokarmowe piskląt kuropatw.

Likwidowanie miejsc z dziką roślinnością prowadzi do pogorszenia warunków bytowania polnej zwierzyny drobnej, w tym do zubożenia zasobów pokarmowych piskląt kuropatw. Poniżej, jedna z nielicznych miedz obecnych w okolicach Czempinia jeszcze kilka lat temu, ostatnio zastąpiona betonowymi słupkami.

Powyższy przegląd głównych czynników kształtujących obfitość owadów na terenach rolniczych wskazuje jednocześnie na możliwe zabiegi służące poprawie dostępności tego pokarmu dla piskląt kuropatw. Pierwszym nasuwającym się działaniem jest znaczne ograniczenie stosowania pestycydów. Powszechne wprowadzenie tak skrajnego rozwiązania nie jest oczywiście realne. Jednak udowodniono, że pomijanie podczas oprysków jedynie brzeżnego pasa upraw (np. 6 m) prowadzi do znacznego zwiększenia liczebności owadów w takich miejscach, a to wystarcza do istotnego poprawienia przeżywalności piskląt kuropatw.

Stąd zabieg taki bywa rekomendowany jako jeden ze sposobów poprawy sytuacji tych ptaków (<https://www.gwct.org.uk/farming/advice/habitat-issues/conservation-headlands-field-margins/>). Inna możliwość to ochrona istniejących i zakładanie nowych miejsc z dziką roślinnością wśród pól. Wymienione działania nie są łatwe do zastosowania, ponieważ wymagają współpracy z rolnikami, a wprowadzenie takich rozwiązań w życie prowadzi przecież do pewnych komplikacji i strat w produkcji rolnej. Niewątpliwie jednak dla ochrony kuropatw i innych gatunków zwierzyny drobnej byłoby cenne, aby myśliwi, wspólnie z miłośnikami ptaków troszczącymi się o drobne gatunki polne, stanowili lobby zabiegające o stworzenie prawnych i ekonomicznych podstaw ułatwiających prowadzenia wymienionych powyżej zabiegów (na przykład uwzględnienie w pakietach programów rolno-środowiskowych), jak i dążyli do możliwie szerokiego ich stosowania.

Podsumowanie

Spadek liczebności kuropatw w Polsce w ostatnich dekadach spowodowany był przede wszystkim pogorszeniem się wyników rozrodu tych ptaków, czyli zmniejszeniem liczby odchowywanych przez nie młodych. Początkowo było to związane głównie ze wzrostem strat zniesień i wysiadujących samic, natomiast zmiany śmiertelności piskląt były czynnikiem drugorzędym. Jednak w początku XXI wieku stwierdzono dalszy wzrost śmiertelności kuropatw w pierwszych tygodniach ich życia, a tym samym zmniejszenie się wielkości stadek rodzinnych. Stąd negatywne zjawiska zachodzące na etapie wodzenia piskląt miały coraz większe znaczenie jako jedna z przyczyn niekorzystnej sytuacji tego gatunku. Pogorszenie się warunków bytowania piskląt kuropatw związane jest w pierwszej kolejności z ograniczeniem dostępności ich pokarmu, czyli owadów, na skutek intensyfikacji rolnictwa. Warto więc prowadzić zabiegi łagodzące ujemne oddziaływanie zmian zachodzących w środowisku polnym.

Przygotowano na podstawie:

Panek M. 2019. Long-term changes in chick-survival rate and brood size in the grey partridge *Perdix perdix* in Poland. *Bird Study* 66: 289-292.